

Jo van Ammers-Küller és a női emancipáció kérdése.

A modern kor legvitásabb kérdései közzé tartozik a női emancipáció problémája. Vannak könyörtelen ellenségei és feltétlen hívei, de tárgyilagosan és komolyan kevesen foglalkoztak ezzel a kérdéssel. Egy nő, Jo van Ammers-Küller, nyúlt legutóbb finoman és őszintén ehhez a kényes témához. Jo van Ammers-Küllert, aki *Tantalus* című regényével tűnt fel először, a modern irodalom legkiválóbb reprezentánsai közé lehet sorolnunk.

Jó és üdvös dolog-e, ha a férfi mellé versenytársnak odaszegődik az aszszony? Ez az a kérdés, amelyre választ keres és ad Ammers-Küller *Die Frauen der Coornvelts* — és annak folytatása — *Eva und der Apfel* című műveiben. A regény 1840-ben kezdődik egy kis holland városban, ahová Párizsból bevetődik az árva, szegény kis rokon. A gazdag Coornvelt idegenből cseppent vendége két különböző véráramlatot egyesít magában. Apja francia, édesanyja, aki elszökött a szülői háztól, hogy szerelmét követhesse, egy Coornvelt. A leány vérében tehát a holland alaposság mellett ott lüktet a francia könnyedség és a lázadás hajlama is. Valóságos forradalmat idéz elő a bieder holland családban, melynek tagjai a ház tirannus urának jármát nyögik. A leányok például a szemüket sem merik felemelni a férfiak jelenlétében. A vendég egyéniségének hatása alatt a Coornvelts-család nőtagjai ráeszmélnek, hogy más élet is lehetséges, mint a házimunkákban való elmerülés. A ház

gyermekai megkísérlik a lázadást, de túl erősek a kötelékek, melyek fogva tartják őket. Néhány sikertelen kísérlet után minden gyermek bele-törődik az atyai parancsba és feláldozza egyéniségét. A francia rokon nem tud beilleszkedni környezetébe és miután titkos vőlegénye, az egyik Coornvelt fiú, érdekből atyja akaratának enged és hűtlen lesz hozzá, ő is elhagyja a rokoni házat, de azzal a céllal, hogy életét sorstársai felszabadításának szenteli.

1870-et írnak! Megindult a nők harca az egyenjogúságért. A Coornvelt unokák körében is termékeny talajra talál az új eszme, különösen miután megismerkednek francia nagynénjükkel, aki álnév alatt, mint írónő, küzd a női emancipációért.

Az egyik leány elhagyja a házat, hogy családjá akaratára ellenére keresztül küzdje magát a legnagyobb nélkülözések között az orvosi diplomáig. Sara Coornvelt leányai szembe helyezkednek az egész társadalom közvéleményével és inkább divatszálont nyitnak, mintsem hogy a szegény rokonok megvetett és megtúrt életét éljék. Heroikus lelkek mártír élete az övék, egy nagy eszme szolgálatában.

És jön a könyv harmadik része: 1924. A háború utáni Hollandia, a konjunktúra tetőfokán.

Az egyszerű kisiparos Coornvelt családból hatalmas gyáros-dinasztia lett. Az orvosnövendék, Elize, mint híres orvosnő, a királynő kitüntetésével tér vissza a rokoni körbe, ahol kedvenc húga és neveltje, a nagyszű képviselőnő családjához költözik. Elvonul előtte a *ma* ifjúsága, melynek

szabadságáért, egyenjogúságáért és boldogságáért annyit küzdött. Megtört szívvel tapasztalja, hogy a fáradás hiába való volt. A magukkal meghasonlott mai leányok nem tudnak mit kezdeni a szabadsággal, náluk a szabadság szabadosságot jelent. Széjjel bomlik a család, a szabadon nevelt gyermekek nem ismerik az «otthon» édes fogalmát, élük «egyéniségüket», de mind elégedetlenek. A leányok legtehetségesebbje, a nagyjövőjű és szépen kereső Erzsébet, akkor lesz boldog, amikor lemond önállóságáról és első szerelmét követi Jáva szigetére.

Erzsébet a hősnője az *Eva und der Apfel* c. második regénynek is, melynek alapeszméjét Erzsébet maga adja meg, amikor elbeszéli: gyermekkorában fivérével sokszor azon a kérdésen vesztek össze, hogy vajjon Éva a tudás almájának nagyobbik részét ette-e meg, míg Ádámnak csak a maradék jutott, vagy Ádám kapta-e a nagyobb részt, amint azt testvére állította. Sokszor összeverekedtek ezen, majd később kibékültek, de egyik sem engedett az álláspontjából.

Erzsébet és férje útban vannak hazafelé. A fiatalasszony egészen nem bírta a klímát, főleg miután gyermeke halva született. A tétlenség és a honvágy aláásták erőteljes szervezetét. Férje szó nélkül otthagya jól jövedelmező állását, hogy neje miatt az európai szűkös keretek között teremtsen új életet magának.

A hajón egy másik nő is utazik. Éles ellentéte Erzsébetnek. Kissé buta, de ösztönösen ravasz, puha, «nőies», abba a típusba tartozik, amelyik nagyszerűen ki tudja játszani tehetetlenségét és így könnyen kelti fel a férfi legnemesebb érzelmét, a lovagiasságot a védtelen gyengével szemben. Érzékeikre is jobban hat, mint a rendszerint zárkózottabb, önfegyelméletesebb, szellemibb lényű nők, mint amilyen Erzsébet is.

A férj legforróbb vágya: a gyermek. Erzsébet már beletörődött a gyermektelenségbe és szomjazza a munkát, észbeli erőinek megfeszülését, amelyek annyi éven keresztül paragon heverték. A fiatal pár Párizsban telepszik meg. A távolból oly vonzó európai otthon kicsinyes és szűk keretei között az asszony szerencsétlen, nem bír beleilleszkedni. A tétlenség és a szűk anyagi viszonyok Párizsban is nyomasztóan hatnak rá, míg nővére révén, aki manequin egy előkelő divatcégnél, titkári álláshoz nem jut. A fiatal, energikus és nagytehetségű teremtés kiküzdí magának az első helyet a cég vezetésében és rövid időn belül kétszer annyit keres, mint férje. Munkájában örömet és megnyugvást talál.

Férje eközben mindjobban a «másik» hatása alá kerül, aki behálózta őt. Magához köti a férfit, «otthont» nyújt neki, amire mással elfoglalt és kifáradt felesége nem képes. Erzsébet átlátja a helyzetet és érzi, hogy csak a teljes őszinteség mentheti meg számára azt a férfit, akit szeret. Érzi, férje számára talán az is megalázó, hogy nem ő tartja el asszonyát, hogy nem elég neki az a «baráti» viszony, melyre ő, az asszony, olyan büszke volt. Két példa áll előtte, két nővére élete. Az egyik Pim, aki otthagya a szülői házat, hogy táncosnő legyen, ez teljesen hátat fordított a régi társadalmi hagyományoknak és most mint manequin tengeti életét. «Szabad.» A másik, Elly, az agyondolgozott családanya mintaképe, aki elvesztette minden érdeklődését egy magasabb színvonalú élet iránt, akinek összes erőit a mindennapi kicsinyes életgondok emésztik meg. Rabszolga. Erzsébet gondolkodik és mérlegel. Férje előtt nyíltan feltárja a helyzet tarthatatlanságát, ráveszi, hogy szakítson a másik nővel és — döntő elhatározáshoz jut. Lemond munkájáról és hajlandó férjét követni

a szűkös holland viszonyok közé, hogy ott, mint anya és feleség beteljesítse az asszony végső célját.

A feleletet a nagy kérdésre megadta az író: a nő megállja helyét az életben mint kenyérkereső, de nem ez a végső hivatása.

Ammers-Küller regényének sok érdekes sajátosságát az a különleges holland légkör magyarázza, melyben a mű íródott. Hollandia hűvös, átlátszó, nyárspolgáriás, maradi légkörében a múlt és jelen szellemi áramlatai élesebb összeütközésbe kerülnek egymással, mint talán másutt. Élesebben látta tehát az írónő a problémát is. Főlöszleges mondanunk, hogy Ammers-Küller kiváló pszichologus. Alakjai élnek, tetteik meg vannak motiválva. Kitűnően illeszti őket a környezetbe, melyet pár jellegzetes tollvonással finoman és nagy szemléltető erővel rajzol meg. *Vitéz Kenyeres Jánosné.*

Könyv a dolgozó asszonyokról.

Führende Frauen Europas. In sechzehn Selbstschilderungen herausgegeben und eingeleitet von Elga Kern. 3. Auflage. 5. u. 6. Tausend München, 1929. Ernst Reinhardt. Neue Folge. In 25 Selbstschilderungen. 1930.

A kissé nagyigényű «Führende Frauen Europas» című színes interjú-sorozatot takar. Két kötetre való önéletrajz tanult és dolgozó asszonyokról, akiket az élet vezető polcra emelt. Nagyon érdekesek, egyéniek és sokfélék. Az északi nők hűvös és tárgyilagos adatsorozatától a déliek terjedelmes és intim részletekkel tüzdelt vallomásáig megtalálható itt minden árnyalat. S az egész tarkaságból érdekes kép alakul ki a dolgozó nők első küzdelmeiről és lassú érvényesüléséről. Az északi államokban, melyek elsőként nyitották meg egyetemüket a nőknek, mintegy magától, természetesen és nyugodtan ment a fejlődés és a nők elhelyezkedése a közpályákon

az alsóbb fokoktól az egyetemi katedráig, míg Közép-Európában az úttörőknek rengeteg akadállyal, ellenkezéssel kellett megküzdeniök. De ma már az egész nyugaton az érvényesülés és elhelyezkedés mértéke nem a nem és családi állapot, hanem a tehetség és munkateljesítmény. A nők nemcsak mint női mozgalmak vezetői, karitatív és szociális munkások, hanem mint egyetemi tanárok, orvosok, ügyvédek, erkölcsrendőrök, építészek, tudósok, írók és képzőművészek, parlamentek és községtanácsok tagjai működnek. Munkájukat igénybevétték a legellen-tétesebb politikai irányok, a fasizmus (Sarfatti) és kommunizmus (Kollontaj), nem nélkülözhetve agitatív képességüket. A legkülönbözőbb világnézetű, temperamentumú, életformájú nők kerültek össze, de ebben a mozaik-szerűségben mégis van valami egység: a fanatikus munkavágy és munkaszeretet, ami a nőt a családon kívüli munkára viszi s az érvényesülés felé hajtja.

Az összeválogatás kissé ötletszerű s mintha a világnézeti mérleg a fasiszta Sarfatti s a balti antikommunista Andronikow-Wrangell asszony szerepeltetése ellenére is kissé balfelé hajolna. Csaknem az összes európai államok női szerepelnek benne: németek, angolok, franciák, svédek, norvégok, belgák, hollandok, dánok, svájciak, oroszok, lengyelek, csehek, oláhok, bolgárok és görögök; a magyarokat azonban kihagyták belőle. Ez még önmagában nem volna baj. Nem szégyen hiányozni olyan könyvből, amely Európa vezető asszonyairól szól anélkül, hogy Undset Sigríd vagy Montessori Mária szerepelnének benne. Sajnos, azonban mégis szó esik benne a magyarokról.

A tartalommutatót átfutva egy magyar néven akad meg szemünk: Maróthy. De ami kíséri, az már nem hangzik ilyen magyarosan: Elena Maróthy Soltésová Turčiansky Svaty Martin. Önéletrajza mindjárt egy prá-